

Upphandling i byggsektorn – Krav på användande av återbrukade och återanvända produkter och material

Kravställande gällande tillvaratagande av material och produkter vid rivning och flytt

Colligio AB, Åsgatan 30, 791 71 Falun | Org.nr. 556765-1004
www.colligio.se | info@colligio.se | vxl: 023-661 66 10

Falun | Göteborg | Jönköping | Malmö | Norrköping | Stockholm

Innehåll

Inledning.....	3
Beaktanden och allmän information.....	3
Var i upphandlingsdokumentationen bör kraven ställas?	3
Rivningsentreprenörers nuvarande affärsmodeller	3
AMA AF 12	4
AMA AF Köp 08.....	5
Upphandlingsdokument i eget format.....	5
Krav på omhändertagande av material vid rivning och flytt.....	5
Krav i AMA AF 12-strukturen.....	5
Krav i egen/fri mall	7
Slutsats	8

Inledning

Nedan har vi tagit fram förslag på krav som kan ställas vid rivning och flytt, med syfte att ta tillvara material och produkter som kan återbrukas (återanvändas). För att säkerställa en så resurssnål och miljövänlig hantering som möjligt innehåller kraven också skrivningar om återvinning av material som inte bedöms kunna återbrukas.

Vår bedömning är att kravställande vid rivning och flytt, det vill säga krav som rör omhändertagande av material och produkter, är relativt okomplicerade och har tidigare använts i upphandlingar. Det finns dock ett antal saker att beakta, framför allt när denna typ av krav ska ställas systematiskt i offentlig upphandling, och delvis med syfte att möjliggöra en cirkulär affärsmodell i ett visst geografiskt område, som är fallet med Återbyggdepån i Borlänge.

Vi vill understryka att detta inte inkluderar byggnation, renovering och installationer då krav på dessa kommer att presenteras separat vid ett senare tillfälle enligt överenskommelse i arbetsgruppen.

Vi använder i kraven termen "entreprenad" för att täcka in både rivningsarbeten och flytt. Vidare talar vi om den upphandlande organisationen som "Beställaren", och utföraren som "Entreprenören".

Beaktanden och allmän information

Var i upphandlingsdokumentationen bör kraven ställas?

Detta beror på ett antal saker, så som *vad* som upphandlas, vilket *upphandlingsförfarande* som används samt om man använder någon *mall*. Här väljer vi för enkelhetens skull att anta att man antingen skriver ett upphandlingsdokument i fritt/eget format, eller använder AMA AF 12 (administrativa föreskrifter för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader). De för oss aktuella delarna av AMA AF 12 hänvisar i sin tur till AB 04 (allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader) eller ABT 06 (allmänna bestämmelser för totalentreprenader).

Rivningsentreprenörers nuvarande affärsmodeller

Det övergripande projektet har som mål att öka användandet av återbrukat material vid till exempel ny- och ombyggnation samt renoveringar, för att därmed minska miljö- och klimatpåverkan och bidra till en cirkulär ekonomi.

Vår förståelse av den del av Återbyggdepå-projektet som specifikt rör upphandlingskrav är att syftet är tvådelat. För det första vill man genom att ställa dessa krav på entreprenader vid renoveringar och för ny- och ombyggnation med mera, säkerställa att det material som kommer till Återbyggdepån också används (cirkulerar) för att bidra till minskad miljöpåverkan. För det andra vill man genom att ställa krav vid rivning och flytt säkerställa att Återbyggdepån får ett flöde av användbara material för återbruk, så att entreprenörer sedan kan använda depån som en marknadsplats för dessa material.

I detta sammanhang är det viktigt att ta hänsyn till de flöden som redan i dag sker mellan rivnings- och byggentreprenörer. Vår uppfattning, efter att inhämtat information från Colligios konsulter i olika delar av landet, är att det skiftar mellan olika regioner hur utbredd denna affärsmodell är. I exempelvis Göteborgs- och Stockholmsområdena ser vi ofta exempel på att rivningsentreprenörer, till och med

COLliGiO

innan anbudsinlämning, kontaktar och säkrar köpare för material som kan omhändertas och återanvändas efter en rivning.

Det kommunala bostadsföretaget AB Bostaden i Umeå har använt krav på att deras partner Viva Resurs, genom andrahandsbutiken Viva Retur, ska få undersöka rivningsobjekt inför rivning och besluta vad de vill ha till sin butik. Rivningsentreprenören har sedan de sedvanliga kraven på sig, och den sedvanliga rätten, att ta tillvara överblivet material. Detta har använts vid två större rivningar, och såväl beställaren (AB Bostaden i Umeå) som partnern (Viva Resurs) och entreprenören verkar ha uppskattat detta. Då rivningarna var stora fanns det sannolikt ett mervärde i att skapa ytterligare kanaler för avsättning (eller avyttring) av de begagnade produkterna och materialet. Andrahandsbutiken Viva Retur vänder sig bara till privatpersoner, vilket särskiljer den och AB Bostaden i Umeås upphandling från detta projekt. Dessa två rivningsprojekt kan dock utvärderas mer i detalj som del i det större projektet att starta en återbyggdepå i Borlänge.

I sammanhanget bör också uppmärksammas den ekonomiska vinst som en entreprenör gör vid en eventuell återförsäljning av begagnade varor. Om denna försvinner tvingas entreprenören ta ut en högre (faktiskt) kostnad för själva rivningen eller flytten, varpå kostnaden för Beställaren ökar.

Vidare vill vi också understryka att det inte är helt tydligt via vilka kanaler återbruket och återvinningen kan göra mest klimat- och miljönytta. Om entreprenören har egna kanaler för avsättning av återbrukat material är detta också ett (ekonomiskt) incitament för densamma att maximera återbruket, vilket leder till ökad nytta ur ett hållbarhetsperspektiv. Om kravställande från beställaren riskerar att minska detta incitament skulle det i sin tur kunna leda till minskad andel återbruk vid en rivning. Detta innebär på intet sätt att sådana krav inte ska utformas och användas, däremot att man som beställare kan undersöka marknaden och potentiella anbudsgivarens affärsmodeller samt se om man i första hand bör låta entreprenören ta tillvara material, och först i andra hand kräva att entreprenören samarbetar med en extern part för tillvaratagande av (överblivet) material.

AMA AF 12

I offentliga upphandlingar av entreprenader (byggnation, rivning, installation med mera) används ofta strukturen AMA AF 12 som ges ut av Svensk Byggtjänst. AMA AF 12 är uppdelad i fem huvudavsnitt:

1. AFA – Allmän orientering
2. AFB – Upphandlingsföreskrifter
3. AFC – Entreprenadföreskrifter vid utförandeentreprenad
4. AFD – Entreprenadföreskrifter vid totalentreprenad
5. AFG – Allmänna arbeten och hjälpmedel

Rivningsarbeten upphandlas nästan uteslutande som totalentreprenader, vilket innebär att avsnittet AFC utgår, och föreskrifterna i AFD används. Den för oss relevanta punkten, som vi återkommer till nedan, är dock identisk för utförandeentreprenad (AFC) och totalentreprenad (AFD).

AMA AF 12 hänvisar i sin tur för allmänna kontraktsbestämmelser till AB04 (Allmänna Bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader) för utförandeentreprenader samt till ABT06 (Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten) för totalentreprenader. Så kallade ändringar i AB04 respektive ABT06 behöver tas upp i såväl upphandlingsdokument som kontrakt när Beställaren själv, eller genom ombud, vill omhänderta material och produkter.

AMA AF Köp 08

I offentliga upphandlingar av varor inom byggbranschen kan strukturen AMA AF Köp 08 som ges ut av Svensk Byggtjänst användas. Detta är inte så vanligt hos byggherrar och offentliga beställare men desto vanligare bland byggtreprenörer. AMA AF Köp 08 är uppdelad i tre huvudavsnitt:

1. AKA – Allmän orientering
2. AKB – Upphandlingsföreskrifter
3. AKC – Föreskrifter för köpet

Av plats- och tidsskäl går vi inte in närmare på AMA AF Köp 08 här, då det är mindre vanligt att offentliga beställare använder detta format. Dock kan de kravformuleringar som presenteras nedan så klart användas också i denna struktur.

Upphandlingsdokument i eget format

I vissa fall kan man som Beställare välja att skriva i egna mallar och/eller fritt format. Då är det upp till Beställaren att inkludera ett avsnitt om omhändertagande av material. Entreprenörer i rivningsbranschen förväntar sig i dag sannolikt att bestämmelserna i AB04/ABT06 är tillämpliga, det vill säga att entreprenören har rätt till materialen och produkterna (liksom skyldighet att omhänderta också sådant som inte kan återbrukas). Därför är det av yttersta vikt att man som Beställare är tydlig med vad som gäller, och i klara ordalag skriver ut att Beställaren har första rätt till material, pekar ut vem som kommer att agera som ombud/partner för Beställaren, vilka skyldigheter entreprenören har att visa lokaler och material, bjuda in partnern med mera, samt frakta materialet, och slutligen procedurer för det hela och huruvida någon ersättning utgår från Beställaren för värdefulla material, leverans med mera och vad som ska ingå i offerten.

Krav på omhändertagande av material vid rivning och flytt

Nedan presenteras konkreta förslag på skrivningar för att ställa krav på att Beställaren ska få besiktiga och omhänderta eventuella värdefulla material och produkter vid rivningsentreprenader och flytt. Förslag på skrivningar som kan föras in i upphandlingsdokument är skriva i kursiv stil och inom citationstecken för att det ska vara tydligt vad som är kravförslag, och vad som är information och Colligios beaktanden kring desamma.

Krav i AMA AF 12-strukturen

Vi föreslår att man i de fall AMA AF 12-strukturen används för rivningsarbeten liksom (i mindre vanligt förekommande fall) flytt, lägger in krav om Beställarens rätt till material i punkten AFC.15 för utförandeentreprenad (undantagsfall) samt AFD.15 för totalentreprenad (vanligast förekommande vid rivning). Punktens rubrik är i båda fallen "Varor m m".

AFC.15:

"Med syfte att öka den miljömässiga hållbarheten i Beställarens arbete samt bidra till en cirkulär ekonomi gäller följande: Med ändring av AB 04 kap 1 § 9 tredje stycket gäller att Beställaren har rätt att tillgodogöra sig massor, material och varor som kan tillvaratas vid utförande av entreprenaden. Detta gäller för material och varor som inte återanvänds i den aktuella entreprenaden. Entreprenören

COLliGiO

ska i god tid innan entreprenaden påbörjas bjuda in Beställarens partner, Borlänge Återbyggdepå, att besiktiga [rivnings]objektet. Borlänge Återbyggdepå ska upprätta en lista över de massor, material och varor som denne vill tillgodogöra sig. Entreprenören ska med varsamhet demontera och förvara dessa massor, material och varor på plats väl skyddad mot väder, stöld och skadegörelse eller annan åverkan. Entreprenören ska under entreprenaden, eller så snart som möjligt efter dess slutförande, leverera dessa massor, material och varor till av Borlänge Återbyggdepå angiven plats inom Borlänge kommun samt svara för avlastning.

Kontaktuppgifter till Borlänge Återbyggdepå

Sven Sandström

Telefonnummer:

E-post: sven.sandstrom@borlange.se

Entreprenören får utan ersättning använda eller tillgodogöra sig massor, material och varor som Borlänge Återbyggdepå inte inkluderat i sin lista och som tas tillvara eller tas ut vid utförande av entreprenaden. Entreprenören ska ombesörja forsling till deponi av massor, material och varor som inte tillvaratas av Återbyggdepån eller entreprenören, och kostnader för detta ska ingå i anbudet.

AFD.15:

”Med syfte att öka den miljömässiga hållbarheten i Beställarens arbete samt bidra till en cirkulär ekonomi gäller följande: Med ändring av ABT 06 kap 1 § 10 tredje stycket gäller att Beställaren har rätt att tillgodogöra sig massor, material och varor som kan tillvaratas vid utförande av entreprenaden. Detta gäller för material och varor som inte återanvänds i den aktuella entreprenaden. Entreprenören ska i god tid innan entreprenaden påbörjas bjuda in Beställarens partner, Borlänge Återbyggdepå, att besiktiga [rivnings]objektet. Borlänge Återbyggdepå ska upprätta en lista över de massor, material och varor som denne vill tillgodogöra sig. Entreprenören ska med varsamhet demontera och förvara dessa massor, material och varor på plats väl skyddad mot väder, stöld och skadegörelse eller annan åverkan. Entreprenören ska under entreprenaden, eller så snart som möjligt efter dess slutförande, leverera dessa massor, material och varor till av Borlänge Återbyggdepå angiven plats inom Borlänge kommun samt svara för avlastning.

Kontaktuppgifter till Borlänge Återbyggdepå

Sven Sandström

Telefonnummer:

E-post: sven.sandstrom@borlange.se

Entreprenören får utan ersättning använda eller tillgodogöra sig massor, material och varor som Borlänge Återbyggdepå inte inkluderat i sin lista och som tas tillvara eller tas ut vid utförande av entreprenaden. Entreprenören ska ombesörja forsling till deponi av massor, material och varor som inte tillvaratas av Återbyggdepån eller entreprenören, och kostnader för detta ska ingå i anbudet.”

Anledningen till att vi föreslår en så utförlig skrivning redan i de administrativa föreskrifterna är att detta är ett avsteg från gängse praktik och det därmed är viktigt att kravet synliggörs för anbudsgivare. Man skulle kunna tänka sig en kortare skrivning i de administrativa föreskrifterna och att kravet sedan

COLliGiO

beskrivs mer utförligt i den tekniska beskrivningen. Vår rekommendation är att kravet också framgår i den tekniska beskrivningen, men att det alltså får en framträdande roll i de administrativa föreskrifterna.

Vidare kravställning

Vidare kan det vara aktuellt att lägga in text syftande till att klargöra återbruk enligt följande:

AFA.4 Begreppsförklaringar

Denna punkt refererar till avsnittet "Begreppsbestämningar med anmärkningar" som återfinns på sidorna 4 och 5 i både ABT 06 och AB 04. Där kan man, genom text direkt i punkten AFA.4, lägga in följande:

"Med ändring av ABT 06 /AB 04, avsnittet "Begreppsbestämningar och anmärkningar", läggs följande begrepp till:

Demontering: *Nedmontering av byggnadsdel, material, vara, installation etc. som ska omhändertagas av Beställaren, och av Entreprenören lämnas på av Beställaren angiven plats.*

Materialinventering: *Inventering av material och produkter som berörs av bygg- och rivningsarbeten.*

Rivning: *Nedtagning och borttagning inklusive borttransport till av Beställaren angiven plats av byggnad, byggnadsdel, material, varor, installationer etc."*

Det kan också förekomma att beställaren och/eller entreprenören inte på förväg har vetskap om hur alla material kan eller bör tas tillvara. Detta kan till exempel gälla förorenade massor som eventuellt kan renas. I sådana fall kan följande avsnitt läggas till:

AFC/AFD.158 Utveckling av varor och metoder

Under denna rubrik har man som beställare möjlighet att ange om entreprenören, i samråd med beställaren, ska utveckla (varor och) metoder för exempelvis nedmontering och tillvaratagande av valda delar av objektet.

Krav i egen/fri mall

När Beställaren använder egen mall, till exempel vid direktupphandling, sannolikt också vid upphandling av flytt över direktupphandlingsgränsen, står det Beställaren fritt att lägga in kraven där så passar. Vi rekommenderar att detta görs under avsnittet krav på tjänsten, i en framträdande plats under en deskriptiv rubrik så som "Beställarens rätt till massor, material och varor" eller dylikt. Här antar vi att Beställaren i sådant fall inte hänvisar till AB 04 eller ABT 06.

"Beställaren arbetar aktivt för att miljömässig hållbarhet ska genomsyra allt arbete med syfte att minska både klimat- och miljövtryck. Som en del i detta vill Beställaren i möjligaste mån bidra till en

COLliGiO

circulär ekonomi genom återanvändning och återvinning av material och varor. Beställaren har därför rätt att tillgodogöra sig massor, material och varor som kan tillvaratas vid utförande av entreprenaden. Detta gäller för material och varor som inte återanvänds i den aktuella entreprenaden. Entreprenören ska i god tid innan entreprenaden påbörjas bjuda in Beställarens partner, Borlänge Återbyggdepå, att besiktiga [rivnings]objektet. Borlänge Återbyggdepå ska upprätta en lista över de massor, material och varor som denne vill tillgodogöra sig. Entreprenören ska med varsamhet demontera och förvara dessa massor, material och varor på plats väl skyddad mot väder, stöld och skadegörelse eller annan åverkan. Entreprenören ska under entreprenaden, eller så snart som möjligt efter dess slutförande, leverera dessa massor, material och varor till av Borlänge Återbyggdepå angiven plats inom Borlänge kommun samt svara för avlastning.

Kontaktuppgifter till Borlänge Återbyggdepå

Sven Sandström

Telefonnummer:

E-post: sven.sandstrom@borlange.se

Entreprenören får utan ersättning använda eller tillgodogöra sig massor, material och varor som Borlänge Återbyggdepå inte inkluderat i sin lista och som tas tillvara eller tas ut vid utförande av entreprenaden. Entreprenören ska ombesörja forsling till deponi av massor, material och varor som inte tillvaratas av Återbyggdepån eller entreprenören, och kostnader för detta ska ingå i anbudet.”

Om man använder en egen mall och inte hänvisar till AB 04 eller ABT 06 torde det inte vara någon skillnad på kravformuleringen för utförandentreprenad respektive totalentreprenad.

Slutsats

Det torde inte vara problematiskt att krävställa om att Beställaren, på egen hand eller via en utsedd aktör/partner, ska ha ett slags förstahandsrätt till återanvändbara material och varor. Dock bör man vara uppmärksam på hur detta kan störa eventuella redan befintliga kanaler och processer för återanvändning hos entreprenörer, så att man inte riskerar att byta ut dessa mot *mindre effektiva* processer.

Vidare bör man i sammanhanget betänka att den ekonomiska vinst en entreprenör gör på en sådan återförsäljning kommer att försvinna, varpå entreprenören tvingas ta ett högre pris för rivningen eller flytten. Därmed flyttas en kostnad över på Beställaren som kan komma att uppleva att kostnader för dessa entreprenader ökar.